

Оксана Ісаєва, доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”,
професор кафедри латинської та іноземних мов
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
Ганна Шайнер, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національного університету “Львівська політехніка”

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

У статті розглянуто педагогічні дослідження щодо формування професійних якостей, зокрема культури майбутнього лікаря, яка є на часі, особливо в період війни. Лише практична підготовка студентів сприяє кращому засвоєнню культурних норм і накопиченню професійних якостей.

Необхідно виокремити відносини лікаря у фаховій діяльності, котрі мають вагомий вплив на ефективність лікування і одужання пацієнта: відносини між лікарем та пацієнтом; ставлення лікаря до себе; власне уявлення про свій образ “Я”; відносини між лікарями і колегами (старшим чи молодшим персоналом); ставлення до опікунів чи родини пацієнта.

Тепер визначимо ключові риси, що характеризують ідеальну професійну поведінку лікаря: великодушність і здатність вибачати, альтруїзм, життєрадісний позитивний настрій, здатність налаштовувати пацієнтів на позитив, скромність щодо власних досягнень, милосердя до хворих і колег, уміння знімати напруженість у спілкуванні з невірнівоваженими й неспокійними пацієнтами чи колегами, здатність бути взірцем для наслідування у роботі й поза її межами, а також чинити правильно, керуючись моральними мотивами. Також особливої важливості набувають такі якості лікаря, як асертивність та емпатія, моральна надійність, впевненість у прийнятті рішень, тобто саме такі якості повинні бути визначальними у сферах, зорієнтованих на допомогу пацієнтам і потребуючим.

Схарактеризовані якості є найбільш загальними та інтегральними, вбирають багато інших позитивних соціально й індивідуально-особистісних якостей, що розглядаються науковцями як важливі і затребувані для майбутніх лікарів у сучасному світі.

Ключові слова: особистісні якості; майбутні лікарі; фахові якості; професійна культура; особистість.

Літ. 6.

Oksana Isayeva, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the
Pedagogy and Innovative Education Department,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University,
Professor of the Latin and Foreign Languages Department,
Lviv Danylo Halyskiy National Medical University
Hanna Shayner, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Foreign Languages Department,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Lviv Polytechnic National University

THE ROLE OF PROFESSIONAL QUALITIES IN THE CREATION FUTURE DOCTOR

The article deals with pedagogical research on the formation of professional qualities, in particular, the culture of the future doctor, which is current, especially during the war. Only students' practical training contributes to better assimilation of cultural norms and accumulation of professional qualities.

Therefore, it is necessary to single out the relationship of a doctor in the professional activity, which has a significant impact on the efficacy of a patient's treatment and recovery: the relationship between the doctor and the patient; the doctor's attitude towards himself; doctor's idea of own image of “I”; relations between doctors and colleagues (senior and junior staff); attitude towards caregivers or the patient's family.

Now let's define key features that characterize a doctor's ideal professional behavior: generosity and the ability to forgive, altruism, a cheerful positive attitude, the ability to set patients up for positivity, modesty regarding own achievements, an apology to patients and colleagues, the ability to relieve tension in communication with patients or colleagues, the ability to be a role model at work and beyond, and to do right things with moral motives. Also, doctor's qualities such as assertiveness and empathy, moral reliability, confidence in decision-making are of particular importance, i.e., these qualities should be decisive in areas aimed at helping patients and those in need.

Characterized qualities are the most general and integral; captivate many other positive social, individual and personal qualities, which are considered by scientists as important and in demand for future doctors in the modern world.

Keywords: *personal qualities; future doctors; professional qualities; professional culture; personality.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-економічні умови впливають на медичну освіту і підготовку майбутнього лікаря до професійної діяльності. Тому педагогічні дослідження щодо формування професійних якостей, зокрема культури майбутнього лікаря є на часі особливо в період війни. Адже лише практична підготовка студентів сприяє кращому засвоєнню культурних норм.

Однак у період соціальних змін, як війна в нашій державі, культура і загальнолюдські цінності вступають у суперечність з новими потребами суспільства, що спричинює кризу декультурності. При таких умовах важливим є звернення уваги студентів на гуманістичні цінності: добро, красу, любов, справедливість, честь, гідність, совість тощо, які можна реалізувати через залучення до етики, естетики, культури; тобто врахування задатків і здібностей студентів.

Загальновідомо, що професійна культура включає в себе особистісну, емпатійну, асертивну, комунікативну культури та культуру національної ідентичності, що вкрай важливо для майбутніх лікарів.

Актуальність розвідки полягає у тому, щоб сформулювати особливості культури й окреслити професійно важливі якості майбутніх лікарів, що вважається невід'ємною складовою підготовки студентів-медиків.

Мета статті – визначити професійні якості майбутніх лікарів та методи їх формування.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- виокремити професійно значущі якості лікаря як особистості;

- схарактеризувати можливості формування професійних якостей майбутніх лікарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені частково досліджували окремі аспекти професійної культури, а саме: визначення професійно-важливих якостей (В. Корзунін); формування професійно значущих особистісних якостей (С. Максименко, О. Бондаренко); становлення професійної ідентичності лікаря (О. Денисова); моральні характеристики майбутнього працівника медичної сфери в галузі медичної етики та деонтології (А. Грандо, С. Острополец, Е. Чеботарьова); професійно-особистісну культуру (М. Тараришкіна); професійний особистісний розвиток лікаря (І. Гурвіч, В. Зайцев, О. Одерішева, Т. Румянцева); професійно значущі якості майбутніх лікарів (В. Боднар, Ю. Вороненко, О. Грандо, Л. Дудікова, В. Дуброва, О. Дьомін, М. Жукова, П. Назар, Л. Пиріг); професійно-комунікатив-

ну культуру студентів-медиків (О. Метса, С. Герасименко, Р. Карсон, М. Мусохранова, Л. Цветкова); професійну компетентність (Л. Кайдалова).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Кожна особистість розглядається як носій власної культури, тобто культурного багатства, що сформувалося як наслідок і результат попередньої історії суспільства, яка підтверджується тезою ученої В. Москаленко, що “етичний компонент професійної культури складається з системи норм, традицій, цінностей, моральних принципів специфічного типу людської діяльності, яка формується, функціонує, аналізується, переосмислюється та удосконалюється через моральні взаємодії та конфлікти і реалізується через професійну діяльність, обумовлюючи та обґрунтовуючи її характер” [4].

Варто зазначити, що особистісна культура вирізняється серед усього накопиченого багатства культури, зокрема, тим, що завжди має уявлення про умови, засоби й цілі, мотиви і потреби, характерні саме для цієї особистості, власне у певний момент і в конкретному суспільстві. Тому професійно важливими якостями майбутнього лікаря у професійній активності “людина – людина” розглядаються особистісні компоненти діяльності. Власне реформування якості вищої медичної освіти допоможе молодому фахівцю включитися в активну професійну діяльність і діяти в критичних ситуаціях, тобто приймати швидкі рішення, проявляючи себе компетентним спеціалістом зі сформованою духовно-моральною та життєвою позицією [3]. Звідси виникає необхідність постійної комунікації, тобто переходу культури суспільства й особистісної культури у складніші і вагоміші етапи взаємодії людей, а саме відносини лікаря у фаховій діяльності, що мають вагомий вплив на ефективність лікування і одужання пацієнта, тобто:

- відносини між лікарем та пацієнтом;

- ставлення лікаря до себе самого;

- власне уявлення про свій образ “Я”;

- стосунки між лікарями, колегами: старшим чи молодшим персоналом;

- ставлення до опікунів чи родини пацієнта.

Для повноти дослідження необхідно виділити, якими особистісними якостями повинен володіти лікар в сучасних умовах. Актуальним сьогодні вважаємо дослідження О. Андрійчук [1], у якому акцентовано на особистісних якостях лікарів у процесі практичної діяльності: “адже саме професійні якості допомагають регулювати відносини у фаховій взаємодії та характеризують рівень і якість професійної діяльності лікаря”. Тому варто зосередити

увагу студентів і на делікатній психології лікаря, оскільки він повинен проявляти чуйність і увагу до кожного пацієнта, тобто практикувати індивідуальний підхід та індивідуалізацію мовних впливів, які мають бути тактовними, виваженими, коректними і правильно адресованими. Також лікар повинен передбачити, вчасно врахувати і зреагувати на психологічну реакцію хворого про його стан здоров'я.

Отож, аналіз досліджень, що стосуються формування окремих якостей особистості, засвідчив, що у працях науковців можна виділити загальні положення, а саме:

- включення інформації про культуру (національну, загальнонародську, особистісну);

- виховання ціннісного ставлення до культурного спадку попередніх поколінь і, відповідно, його засвоєння з метою різнобічного розвитку особистості;

- формування мотивації пізнання і оволодіння досвідом культури для розвитку і самовизначення особистості у сучасному соціумі та культурному середовищі;

- використання фахової діяльності, креативності і діалогічних взаємин як засобів розвитку особистості;

- опора на особистісний підхід, принципи природо- і культуровідповідності, звернення до внутрішнього світу особистості, розвитку її психічної сфери.

Погоджуємося із влучною характеристикою науковця О. Пирого [5, 7] про фах лікаря: “нема професії, яка б вимагала такого інтимно-проникливого контакту, такої духовної й душевної близькості фахівця з людиною, як професія лікаря, яка передбачає прямий контакт з людиною як особистістю, коли наслідком такого контакту є не реалізація формальної послуги, а духовно-емоційний та пізнавальний зв'язок. Вона не лише потребує високого рівня професійних знань, а й вимагає ще чогось, того, що в деяких випадках навіть перевищує значення професійної підготовки. Це здатність співчувати, глибоке бажання допомогти й полегшити страждання, уміння в кожному пацієнтові розпізнати індивідуальність – його емоційний склад, характер, звички, які нерідко не усвідомлює навіть сам хворий”. Тож видалася цікавою думка одного з іноземних дослідників про те, якими рисами характеризується ідеальна професійна поведінка лікаря. Це, зокрема – *великодушність і здатність вибачати, альтруїзм, життєрадісний позитивний настрій, здатність викликати налаштованість людей, скромність щодо власних досягнень, милосердя до хворих і колег, уміння знімати напруженість у спілкуванні з неврівноваженими й неспокійними пацієнтами чи колегами, здатність бути взірцем для наслідування у роботі й поза її межами, а також чинити правильно, керуючись мораль-*

ними мотивами. Особливої важливості набувають такі якості лікаря, як *асертивність та емпатія, моральна надійність, впевненість у прийнятті рішень*, тобто повинні бути визначальними у сферах, зорієнтованих на допомогу пацієнтам і потребуючим. Отож, коротко схарактеризуємо якості лікаря як особистості в період війни у ХХІ ст.

Духовність передбачає володіння багатим внутрішнім світом, потребою у пізнанні й самопізнанні, рефлексії, творчості, красі, спілкуванні з рідними, друзями, пацієнтами, прагнення до саморозвитку, творчого самовираження.

Гуманність виявляється через любов до людей і усього живого, милосердя, добробут, чуйність, здатність до співпереживання, прагнення до миру, злагоди, добросусідства, незалежно від раси, національності, віросповідання, становища у суспільстві. Гуманність – це людяність, якість, що характеризує готовність особистості до взаємодії з навколишнім світом. Уважаємо, що гуманність є ядром духовного світу людини культури і сприяє розвитку її моральності, зокрема моральності лікаря.

Моральність визначається як сукупність норм поведінки людини у кожному суспільстві; духовні та душевні якості, необхідні людині у суспільстві; правила і їх виконання, поведінка. Таким чином, моральність – інтегральна якість особистості, яка розкривається стійкими внутрішніми переконаннями і принципами гуманістичного характеру щодо норм, правил, що визначають її поведінку і взаємини у суспільстві, їх дотримання. Зокрема виражається у ставленні до: Батьківщини (громадянськість, любов, турбота про інтереси, повага до національних та загальнокультурних традицій, норм життя чи історії); людей (гуманність, вихованість); природи; діяльності (як можливість саморозвитку, бути корисним людям); себе (самоповага, почуття власної гідності, здоровий спосіб життя). Також охоплює якості духовності й гуманності, адже у суспільстві бездуховна і негуманна особа вважається аморальною.

Креативність, тобто здатність до творчості як якість особистості, що виражається через наявність духовної потреби у пізнанні й саморозвитку, прагненні самостійно створити щось нове, оригінальне і втілення цього у життя, спрямованість на самовдосконалення.

Самостійність характеризується наявністю в особистості власної життєвої позиції; умінням приймати рішення; відповідальністю, самодисципліною, свідомістю. Ця якість розкривається через незалежність суджень, що поєднується з повагою до думки інших людей, через здатність орієнтуватися у світі духовних цінностей і у ситуаціях навколишнього життя, здійснювати вільний вибір змісту своєї життєдіяльності, лінії поведінки, способів свого розвитку.

Таким чином, влучно висновує науковець, що “чільне місце в практичній діяльності лікаря загальної практики посідають здатність і необхідність навчитись розуміти хворого як неповторну індивідуальність з усіма його проблемами і роздумами, сумнівами і потребами, що складає емпатико-рефлексивний компонент психологічної сумісності” [2, 46].

Висновок. Огляд та аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що схарактеризовані вище якості є найбільш загальними та інтегральними, вбирають багато інших позитивних соціально й індивідуально-особистісних якостей, що розглядаються науковцями важливими і затребуваними для майбутніх лікарів у сучасному світі. Результатом сформованості професійної культури майбутнього лікаря є розвиток особистісної культури, потреба у постійному самовдосконаленні та саморегуляції, формування професійної культури на основі сформованих особистісних якостей.

Таким чином, роль гуманізму у духовній культурі й практиці, його соціокультурний потенціал у формуванні людських якостей є предметом досліджень низки науковців, котрі зосереджують увагу на проблемах особистісного та професійного становлення майбутнього лікаря, вивченні його професійної культури й особистісних якостей, формуванні його фахової компетентності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук О.Я. Виховання гуманності у студентів-медиків у процесі професійної підготовки: автореф. ... канд. пед. наук. Київ, 2003. С. 19.
2. Вітенко І.С. Психологічна адаптація сімейного лікаря до професійної діяльності: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2013. 132 с.
3. Корольова Т.В. Модель формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря у процесі гуманітарної підготовки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Педагогіка, соціальна робота”*. 2014. № 30. С. 66–69.

4. Москаленко В.Ф. Реалізація принципів Болонської декларації в Національному медичному університеті ім. Богомольця О.О. *Медична освіта*. 2005. № 2. С. 24–26.

5. Пиріг Л.А. Медицина і українське суспільство: зб. мед. публіц. праць. Київ, 1998. 472 с.

6. Писклинець У.М. Розвиток технічної творчості студентів-медиків під час вивчення курсу “Медична біологічна і фізика”. *Педагогічний альманах*. 2010. Вип. 7. С. 150.

REFERENCES

1. Andriichuk, O.Ia. (2003). Vychovannia humannosti u studentiv medychnoho koledzhu v protsesi fakhovoi pidhotovky [Teaching humanity in medical college students in the process of professional training] [dissertation]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, p. 19. [in Ukrainian].
2. Vitenko, I.S. (2013). Psykholohichna adaptatsiya simyeynoho likarya do profesiynoyi diyalnosti [Psychological adaptation of a family doctor to professional activity]. *Monograph*. Vinnytsya, 132 p. [in Ukrainian].
3. Korolova, T.V. (2014). Model formuvannia profesiino-etychnoi kultury maibutnoho likaria u protsesi humanitarnoi pidhotovky [Model of formation of professional and ethical culture of future medicine in the process of humanitarian training]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: “Pedagogy. Social Work”*. No. 30. pp. 66–69. [in Ukrainian].
4. Moskalenko, V.F. (2005). Realizatsiia pryntsyviv Bolonskoi deklaratsii v Natsionalnomu medychnomu universyteti im. O.O. Bohomoltsia [Implementation of the principles of the Bologna Declaration at the O.O. Bogomolets National Medical University]. *Medical Education*. No. 2. pp. 24–26. [in Ukrainian].
5. Pyrih, L.A. (1998). Medytsyna i ukraiyinske suspilstvo: zb. med. publits. pr. [Medicine and Ukrainian society: coll. med. public works]. Kyiv, 472 p. [in Ukrainian].
6. Pysklynets, U.M. (2010). Rozvytok tekhnichnoyi tvorchosti studentiv-medykiv pid chas vyvchennya kursu “Medychna biolohichna i fizyka” [Development of technical creativity of medical students during the study of the course “Medical Biology and Physics”]. *Pedagogical almanac: Proceedings*. Vol. 7. p. 150. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 23.10.2024

“Будь-яке навчання людини – це не що інше, як мистецтво сприяти прагненню природи до свого розвитку”.

*Йоганн Генріх Песталоцці
видатний швейцарський педагог-новатор*

“Будь-яке людське знання починається з інтуїції, переходить до понять і завершується ідеями”.

*Іммануїл Кант
німецький філософ*

